

Keskiaika (n.500–1500)

- **Yleispiirteitä keskiajasta:**

- Aikakausi Euroopan historiassa – antiikin ja uuden ajan välissä
- maatalous oli tärkeää keskiajan ihmiselle
- feodalismi, säätyjako, ritarikulttuuri, latina
- kaupan ja kaupunkien kasvu keskiajan loppupuolella
- läntisessä Euroopassa yhdistävä tekijä oli paavin johtama katolinen kirkko ja itäisessä Euroopassa ortodoksinen kirkko

- **Antiikista keskiaikaan – Miksi?**

- *Rooman jako 395*
- *Länsi-Rooman valtakunnan tuho 476*
- *kristinuskon hyväksyminen*
- *kansainvaellukset alkoivat*
- *islam syntyi*
- *feodalismi syntyi*

- **Bysantti**

- Byzantionista tuli Rooman pääkaupunki Konstantinopoli 300-luvulla jKr.
- Vuonna 395 Rooma jakautui Länsi-Roomaksi ja Itä-Roomaksi (=Bysantti)
- Valtakunta tuhoutui 1453, kun turkkilaiset valloittivat sen
- Bysanttilainen taide
 - ikonit ja mosaiikit
 - seremoniallinen ja henkilöiden merkitystä koon avulla korostava tyyli (arvoperspektiivi)
 - kirkollinen arkkitehtuuri, basilikatyyli
 - levisi lähinnä Italiaan sekä ortodoksisen kirkon mukana Kaakkois- ja Itä-Eurooppaan
- Antiikin perintö Bysantissa
 - Keisarin asema ehdottomana hallitsijana
 - hallinto toimi virkamiehien ja -koneiston kautta
 - Roomalaiset lait koottiin lakikokoelmaksi: Codex Iustinianus
 - Kokoelma länsimaisen oikeusjärjestelmän perusta
 - luostareissa säilytettiin ja kopioitiin antiikin kreikankielisiä käsikirjoituksia (mm. tieteistä)
 - kristinusko
 - kirkon johtajana oli patriarkka, jonka keisari nimitti. Patriarkka on edelleen ortodoksisen kirkon päämies

- **Kirkon välirikko**

- Rooman piispa katsoi olevansa apostoli Pietarin perillinen → kristillisen kirkon kiistaton johtaja → Paavi
- Maallisen vallan tavoittelua 600-luvulta
- Vatikaani syntyi 700-luvun puolivälissä
- 1054 paavi ja Konstantinopolin patriarkka julistivat toisensa kirkonkiroukseen
- → Edisti Itä- ja Länsi-Euroopan eroamista toisistaan

- **Kaarle suuren (768–814) valtakunta**

- paavi kruunasi Kaarlen vuonna 800 Rooman keisariksi → pyhä saksalais-roomalainen keisarikunta
- valtakunnassa yhdistyi kansainvaellusten jälkeen nykyisen Ranskan, Saksan ja Italian alueet
- Kaarlen kuoltua valtakunta jaettiin pojille kolmeen osaan

- Kaarle Suuren kulttuuriset uudistukset:
 - yhteinen kieli ja kirjoitus (latina)
 - luostarilaitos
 - ajatus yhteisestä Euroopasta
- **Luostarilaitos**
 - Rooman valtakunnan loppuaikoina
 - arvosteltiin kirkkoa maallistumisesta → keskityttiin uskontoon
 - luostarit aluksi mietiskelyyn keskittyvien erakkojen yhteisöjä
 - kopioitiin ja kuvitettiin antiikin kirjoja
 - opetettiin luku- ja kirjoitustaitoa
 - hoidettiin sairaita
 - kehitettiin tieteitä ja taiteita
 - naisille avioliiton vaihtoehto
 - menetti merkitystään yliopistojen myötä
- **Yliopisto**
 - Yliopistolaitos syntyi 1100-luvun vaihteessa
 - saivat toimilupansa paavilta tai hallitsijalta
 - opetuskielenä latina
 - keskiajan yliopistoissa harjoitettiin neljää tieteenalaa (humanistinen, teologinen, lääketieteellinen, oikeustieteellinen)
 - maantieteessä ja luonnonfilosofiassa kuvattiin eri valtakuntia, kasvi- ja eläinkuntaa
 - tiedot perustuivat kuulopuheisiin, ei silminnäkiähavaintoihin
 - taikauskolla vielä suuri merkitys
 - skolastiikka pyrki yhdistämään antiikin tieteet ja filosofian ja vallitsevan uskonnon pyhät kirjoitukset ja tekstit
- **Keskiajan ihmisen maailmankuva**
 - maailmankuva = käsitys maailman kokonaisuudesta
 - sääty-yhteiskunta Jumalan asettama (aatelisto, papisto, kolmas sääty = työtä tekevät)
 - keskiajan ihminen kuului aina johonkin yhteisöön (yhteisöllisyys)
 - pappi kastoi, vihki, saarnasi, hautasi
 - maakeskeinen
 - pyhimykset osa katolisuutta
 - maailma n. 6000 vuotta vanha, alkuna maailman luominen ja päätepisteenä Kristuksen toinen tuleminen ja viimeinen tuomio
 - moni uskoi jo keskiajalla maan olevan pallo
- **Paavin asema**
 - Investituurariita 1000-luvulla – kuka saa nimittää piispat?
 - Avignonin vankeus 1309–1377 – paavit riippuvaisia Ranskan kuninkaasta
 - Suuri skisma 1378–1417 – kaksi paavia (välillä kolme)
→ heikensivät paavin valtaa tavallisen kansan silmissä
- **keskiajan taide (kts. s.76-77)**
 - Lähes kaikki taide oli kristillistä:
 - Taiteen tehtävä oli kohottaa ajatukset tuonpuoleiseen.
 - Realistisen kuvaamisen sijaan taide oli symbolista:
 - Arvoperspektiivi: ihmiset näyttävät epäsuhtaisilta.
 - Syvyysvaikutelma puuttuu.

- Bysanttilaisen ikonitaiteen vaikutus näkyy.
- Kirkkoarkkitehtuurissa kaksi pääsuuntaa:
 - roomalainen
 - goottilainen.
- Taiteilijoiden ammattikunta kehittyi vaurastuvissa kaupungeissa 1200-luvulla.
- 1300-luvulla taiteessa näkyi mustan surman vaikutus.
- *Memento mori* -muistutus (=muista kuolevaisuutesi)

- **ristiretket**

- ajatuksena vallata takaisin muslimeille menetetyt alueet
- suuntautuivat pyhälle maalle Jerusalemiin
- myös juutalaiset tapettiin
- ristiretkeläisiä puolustamaan perustettiin hengellisiä ritarikuntia
- 1200-luvun lopulla viimeinen ristiretkeläisten tukikohta joutui muslimien käsiin
- ristiretkiä tehtiin myös Pohjois-Euroopan pakanoiden käännyttämiseksi

- **islamin synty**

- Profeetta Muhammed (570–632) loi uuden uskonnon
- sodankäynti vääräuskoisia vastaan ja alueiden valtaaminen islamille
- kirjan kansoja (mm. kristinusko ja juutalaisuus) kohdeltiin lempeämmin
- muslimien valta ulottui aina Pohjois-Afrikasta Espanjaan asti
- merkittävä antiikin kulttuurin välittäjä (käänsi teoksia arabiaksi)
- kauppiaita

- **Inkvisitio**

- katolisen kirkon tuomioistuin, joka tuomitsi harhaoppisia (=kerettiläisiä)
- käytti kidutusta, koska ketään ei voinut tuomita ilman tunnustusta

- ***Keskiajasta uuteen aikaan – Miksi?***

- ***Renessanssi***
- ***löytöretket***
- ***uskonpuhdistus***
- ***tieteen läpimurot (Kepler, Galilei, Newton)***

YO-tehtäviä keskiaikaan liittyen

Kysymykset

K06

Tuhatvuotinen Itä-Rooman eli Bysantin keisarikunta oli merkittävä tekijä itäisen Välimeren alueella. Miten Bysantti vaikutti Euroopan kulttuuriin?

S07

Mihin keskiajan ja uuden ajan taite voidaan sijoittaa ja millä perusteilla?

K08

Miten koulutus järjestettiin keskiajan Euroopassa?

K10

Miten tiede ja opinkäynti kehittyivät Euroopassa keskiajalla?

K11

Minkä tekijöiden katsotaan muodostavan taitekohdan antiikin ja keskiajan välillä?

